

УДК 159.923:378.4 3

DOI

Olga Banit,
*doktor habilitowany, starszy badacz,
Instytut Oświaty Pedagogicznej i Oświaty Dorosłych
imienia Ivana Zyzayuna
Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy,
czołowy pracownik naukowy katedry andragogiki,
Kyiw, Ukraina
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9002-6439>
e-mail: olgabanit@ukr.net*

Małgorzata Franc,
*doktor nauk humanistycznych,
Instytut Nauk Społecznych
Wyższej Szkoły Biznesu I Nauk o Zdrowiu,
Adiunkt na Kierunku Pedagogika,
Łódź, Polska
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0923-4538>
e-mail: malgorzatafranc@gmail.com*

SPOŁECZNA GOTOWOŚĆ NA PRZYJĘCIE I ODBIÓR TWÓRCZOŚCI

Twórczość rozumiana jest jako działanie prowadzące do powstania czegoś innego od rzeczy zastanych lub czegoś, czego wcześniej nie było. Twórczość – jako termin – zmienia swoje znaczenie w zależności od rozkładu akcentów aksjologicznych, w szczególności od tego, czy podkreślona wartość należy do dziedziny wartości absolutnych, bezinteresownych, czy użytecznych. W artykule, w świetle powyższego, rozważono kwestię społecznego przygotowania na przyjęcie twórczości i społecznej gotowości jej odbioru.

Twórczość jest pracą koncepcyjną, wymaga bowiem głębokiego namysłu, skupienia, rzetelności. Nie jest przypadkowym olśnieniem, niekontrolowaną pracą umysłu, choć może się z nich wywodzić. Jednak w ostatecznym rachunku twórczość jest ciężką, skoncentrowaną, celową pracą, wymagającą pilności, wytrwałości i zaangażowania. Jeżeli zabraknie tego, to nie wystarczy żadna miara talentu, pomysłowości czy wiedzy.

W artykule, w świetle powyższego, rozważono kwestię społecznego przygotowania na przyjęcie twórczości i społecznej gotowości jej odbioru.

Autorzy prezentują trzy poziomy gotowości do postrzegania i rozumienia twórczości. Z jednej strony można sądzić, iż oto współczesne społeczeństwo jest przygotowane na przyjęcie twórczości, a to dlatego, że twórczość jest potrzebą i koniecznością naszych czasów, twórczość jest kołem napędowym rozwoju, twórczość uwzniośla człowieka, czyniąc go fenomenem wśród istot żywych, współczesny człowiek świadomy jest wpływu twórczości na jego rozwój osobisty. Z drugiej strony, zauważalna jest pewna względność społecznej gotowości na przyjęcie twórczości, a to dlatego, że rozumienie twórczości i łatwość jej wdrażania zależna jest od poszczególnych grup, środowisk społecznych, poziomu świadomości twórczości ludzi, tworzących owe grupy, rezultatu ścierania się reguł konformizmu i nonkonformizmu, kultury twórczości, kultury danego społeczeństwa w ogóle. Jest i trzecia strona – współczesne społeczeństwo nie jest gotowe doświadczać pełni fenomenu twórczości ponieważ kultura masowa sprowadzająca codzienność do poziomu pseudosztuki, krzewiąca ułudę i iluzję, celebrytująca płytkość, powierzchowność, zachłanność na życie szybkie, przekształca twórczość w mechanizm konsumpcji.

Słowa kluczowe: *twórczość, wychowanie do twórczości, wychowanie przez twórczość, socjotechniki twórczości, psychospołeczne uwarunkowania wdrażania twórczości.*

Wprowadzenie. O twórczości mówimy wtedy, gdy chcemy podkreślić, że mamy do czynienia z działaniem prowadzącym do powstania czegoś innego od rzeczy zastanych lub czegoś, czego wcześniej nie było.

Twórczość – jako termin – zmienia swoje znaczenie w zależności od rozkładu akcentów aksjologicznych, w szczególności od tego, czy podkreślona wartość należy do dziedziny wartości absolutnych, bezinteresownych, czy utylitarnych. Dlatego też na określenie tworzenia „dzieł rangi najwyższej”, dla podkreślenia tworzenia wytworów o absolutnej nowości używa się określenia *stworzenie*, stworzył, (choć stwórczość przypisuje się zasadniczo Bogu, jako temu, który tworzy z niczego, *ex nihilo*). Z kolei, na określenie tworzenia dzieł nowych, ale z materiału danego, dzieł, które radykalnie różnią się od pierwotnego tworzywa i ukierunkowane są utylitarnie, używa się określenia *wytwarzanie*, zaś na tworzenie również dzieł zasadniczo nowych, ale bliższych materiałowi wyjściowemu, bo cechy istotne materiału zostają zachowane – używa się określenia *przetwarzanie*.

Tworzenie to również *odtworzenie*, tyle że nie w znaczeniu zwykłego naśladowania, gdzie moment nowości jest znikomy czy w znaczeniu rekonstruowania tego, co było zniszczone, ale w znaczeniu interpretowania – procesu autentycznie twórczego, zaprogramowanego wprowadzie przez zapis wykonywanego dzieła, lecz równocześnie wnoszącego zarówno moment nowości, jak i wartości związanej z samą istotą interpretacji (Stróżewski, 1983, s.15-16). Odtwórczość jest wyrazem mało używanym, ale zrozumiałym. Można ją pojmować (w zależności od epoki historycznej) jako naśladowanie, choć bez pretensji do kopiowania rzeczywistości i wytwarzania złudzeń, jako *ritrarre*, czyli portretowanie lub ukazywanie rzeczy takimi, jakimi się je widzi, a nawet jako *representatio*, czyli przedstawianie rzeczy, swobodne oddawanie rzeczy bez skrupulatnej wierności.

Innego rodzaju złożoność, nadal jednak wpływającą ze stopnia nowości zawartej w twórczości, odkrywają określenia twórczości przynależne do odmiennych jej obszarów. Przyjęto wyróżniać twórczość naukowo-techniczną, społeczną i artystyczną. W twórczości *sensu stricte* naukowej odnotowuje się odkrycia. Odkryciem jest zdobycie czegoś, co dotychczas było nie zbadane, nie znane. Można mówić o odkryciu jakiegoś dotąd nie znanego przedmiotu, obiektu geograficznego, prawa naukowego, gatunku organizmu lub faktu naukowego. Odkryciem wyrażamy najwyższy stopień twórczości naukowej.

W twórczości technicznej mamy do czynienia z wynalazkiem bądź pracą racjonalizatorską. Wynalazkiem jest rozwiązanie jakiegoś zagadnienia, nadającego się do zastosowania np. w gospodarce. Racjonalizatorstwo łączy się z tym rodzajem działalności twórczej, której celem jest ulepszenie, usprawnianie. Może dotyczyć poprawienia własności przedmiotów, ułatwienia ich wyrobu lub zmniejszenia kosztów wytwarzania. Zastosowanie – w ramach racjonalizacji – odpowiednich środków ma też na celu usprawnienie procesu pracy i uczynienie jej bezpieczniejszą, poprawę organizacji produkcji oraz

bardziej właściwe wykorzystanie materiałów i urządzeń. Wynalazek i racjonalizacja są innowacjami.

Twórcza aktywność społeczna, podobnie jak twórczość artystyczna, dysponuje innowacją. Innowacją jest wprowadzenie czegoś nowego i rzecz nowo wprowadzona. Domaganie się innowacji oznacza żądanie zmian unowocześniających jakąś dziedzinę. Innowacji można dokonać np. w przemyśle, gospodarce, ale też w działaniach na rzecz społeczności czy sztuce. Przykładem wielkiej innowacji w sztuce filmowej było udźwiękowanie obrazu.

Twórczość wnosi nowość, a na tej drodze i wartość. Jak daleki od wyjściowego tworzywa jest produkt końcowy twórczości? Jaki stopień nowości twórczość zrealizowała? Do jakiej dziedziny twórczość należy? To pytania o własności aksjologiczne twórczości, czyniące ją wielce złożoną, a tym samym zróżnicowaną w procesie wdrażania.

W artykule zrealizowano:

- **cel teoretyczny** w tym zakresie, że przedstawia poziomy przygotowania i gotowości współczesnego społeczeństwa do przyjęcia i odbioru różnych rodzajów i stopni twórczości;
- **cel poznawczy** w zakresie opisu i wyjaśnienia różnych rodzajów i stopni twórczości w kontekście przygotowania i gotowości współczesnego społeczeństwa do jej przyjęcia i odbioru;
- **cel praktyczny** w zakresie wskazania konieczności wychowywania przez twórczość i dla twórczości (socjotechniki wdrażania twórczości).

Cele zrealizowano wykorzystując **metodę** analizy tekstów źródłowych.

Psychospołeczne uwarunkowania wdrażania twórczości

▪ *Twórczość inspirowana jest kulturą. Twórczość jest skutkiem wywołanym w kulturze i społeczeństwie przez zmianę postaw i zachowań ludzi.*

Twórczość przynależy do świata kultury (Góralski, 1998). Świat kultury nie jest całością bezwzględnie dopełnioną, zamkniętą; ulegając działaniom

kierowanym świadomą aktywnością człowieka, wykazuje swoistą „plastyczność swej natury” (Stróżewski, 1983).

Twórczość przynależy również do świata natury (Góralski, 1998). Humanistyczna wizja człowieka pozwala traktować go jako istotę z natury swej twórczą (Nęcka, 1998). Każdy człowiek jest twórczy, choć nie wszyscy ludzie to ujawniają; wszyscy ludzie są twórczy, choć na pewno nie wszyscy są twórczy w równym stopniu.

Humanistyczna koncepcja człowieka widzi go jako istotę mającą swoje powołanie, znajdującą sens własnego istnienia i działania, wyrażającą swój własny stosunek do wytworów własnych działań, do innych ludzi, społeczeństwa, historii. Człowiek pojmowany jest jako istota społeczna, zdeterminowana przez warunki bytu w społeczeństwie, w którym żyje, ale zarazem tworząca materialny i społeczny świat swego istnienia przez poznanie i aktywne przekształcanie rzeczywistości, stosownie do ludzkich potrzeb oraz określająca swoją osobowość i indywidualność w toku praktyki życia i działania. Tak określonego człowieka uwzniośla twórczość – działanie przekształcające rzeczywistość i jednocześnie przekształcające człowieka – człowiek jest twórcą i tworem kultury (Suchodolski, 1974).

- *Twórczość jest pracą.*

W każdym z *homo* zawiera się twórczość. „Praca ludzka (...) nie jest tylko składnikiem procesów rzeczowych i obiektywnych, prowadzących do produkcji określonych dóbr; praca jest również działalnością człowieka, sposobem, w jaki «zużywa» on swe siły i swe życie, metodą realizowania zamierzeń i ambicji, uzdolnień i zamiłowań, formą uczestnictwa społecznego. W pracy dokonywa się swoista projekcja człowieka w rzeczywistość obiektywną, która zachowując swój przedmiotowy charakter staje się równocześnie rzeczywistością akceptowaną wewnętrznie przez człowieka. To mamy na myśli mówiąc, iż w pracy człowiek osiąga urzeczywistnienie. Ujmowany w takich perspektywach człowiek jest rzeczywiście stworzeniem pracującym – *homo laborans* – chociaż

w zupełnie innym znaczeniu niż to, jakie w określeniu tym odnajdowano dawniej. Nie chodzi wcale o podkreślenie wywodzącego się jeszcze z biblijnych tradycji przekonania, iż człowiek musi «w pocie czoła» zdobywać swój chleb powszedni, lecz o uwydatnienie roli pracy jako czynnika, który rozwija i pogłębia człowieka” (Suchodolski, 1974, s.114).

Sposoby wykonywania pracy determinują człowieka, przenikają go głęboko, powodują w nim zasadnicze zmiany. Innym człowiekiem jest rzemieślnik wykorzystujący swój potencjał manualny, innym – człowiek współpracujący z automatami. „Koncepcja *homo faber* nie oznacza więc tylko, iż człowiek tworzy narzędzia swej pracy; oznacza równocześnie stwierdzenie, iż narzędzia te przekształcają ich twórcę” (tamże, s.116-117).

Człowiek nie tylko pracuje i nie tylko wykorzystuje czy opanowuje przyrodę, ale także w swoisty sposób współdziała z przyrodą, tworząc tym samym odrębną i nową rzeczywistość – świat techniki. „Tak pojmowany człowiek nie wyraża się już w jednostkowej czy nawet kolektywnej pracy; jest on podmiotem myślącym i działającym i w tej «gatunkowej» istocie realizuje się jego człowieczeństwo” (tamże, s.118-119).

Praca, narzędzia i technika są elementami władzy człowieka nad światem materialnym, czynnikami jego ujarzmiania i przekształcania, ale są też elementami, dzięki którym ludzie budują własne środowisko istnienia, przygotowują siebie do wymagań tego środowiska i jego przyszłych zmian.

Twórczość jest pracą, i to pracą trudną. Wymaga pogodzenia konsekwencji działania i gotowości na nieprzewidziany, nieoczekiwany zwrot, odsłaniający coś, czego właśnie przewidzieć nie było można. Wymaga kontroli myśli, i to najczęściej myśli dyskursywnej, świadomej swych założeń i swych celów, oraz dopuszczenia spontaniczności (Stróżowski, 1983, s.307-308). Twórczość jest pracą, gdzie spotykają się: rygor i swoboda. „Rygor jest sposobem odniesienia się w trakcie procesu do założonych na początku «idei regulacyjnych», norm, reguł, sposobem polegającym na maksymalnie ścisłym,

pozbawionym odchyłeń, a tym bardziej wyjątków, ich przestrzeganiu” (tamże, s.316). Swoboda jest wolna od presji i napięcia. Jest źródłem raczej bezosobowego *się*, na którego działanie *ja* co najwyżej pozwala. W pracy twórczej zespala się kalkulacja i improwizacja. Kalkulacja jest dziełem umysłu, zaś improwizacja – żywym doświadczeniem momentu *teraz* i równoczesnym uchwyceniem faz przeszłych i przyszłych, poddaniem się aktualnemu przebiegowi zdarzeń i poczuciem panowania nad nimi (tamże, s.326).

Twórczość jest pracą żmudną: żmudnym procesem rozwiązywania problemu; żmudnym, bo charakteryzującym się systematyczną pracą, budowaniem dzieła „krok po kroku (Nęcka, 2000, s.780).

Twórczość jest pracą ciągłą; nieustannie dochodzi w niej do odkrywania i stwarzania (Stróżowski, 1983). Twórca nieustannie stwarza „struktury próbne”, które mają go przybliżyć do celu; nieustannie niweluje rozbieżności między kolejnymi strukturami próbnymi a celem z natury rzeczy wyidealizowanym. Praca twórcza „w zasadzie nigdy się nie kończy. Jest przy tym cały czas jednolita w swojej interakcyjnej strukturze” (tamże, s.790).

W pracę twórczą wpisane jest ryzyko: ryzyko psychiczne, społeczne, a i nierzadko ekonomiczno-finansowe. Czy oto wysiłek intelektualny, nakład czasu przyniesie spodziewane owoce? Czy praca twórcza zyska społeczną aprobatę?

- *Twórczość ma charakter zarówno koncepcyjny, jak i percepcyjny.*

Skuteczny twórca patrzy na ludzi, dostrzega ich potrzeby, mierzy preferowane przez nich wartości, pyta czego oczekują. Wiedziony ciekawością poznawczą, wrażliwością na problemy szuka luk, braków, miejsc niedookreślonych rzeczywistości – realizuje twórczą pracę percepcyjną.

Twórczość jest pracą koncepcyjną, wymaga bowiem głębokiego namysłu, skupienia, rzetelności. Nie jest przypadkowym olśnieniem, niekontrolowaną pracą umysłu, choć może się z nich wywodzić. Jednak w ostatecznym rachunku twórczość jest ciężką, skoncentrowaną, celową pracą, wymagającą pilności,

wytrwałości i zaangażowania. Jeżeli zabraknie tego, to nie wystarczy żadna miara talentu, pomysłowości czy wiedzy.

- *W pracy twórczej nie należy się rozpraszać.*

Nie należy robić zbyt wielu rzeczy naraz, zdywersyfikować tej działalności. Twórczość oddalająca się od swego rdzenia ma tendencję do rozdrabniania się. Pozostaje jedynie pomysłem, śmiałą mrzonką. Twórczość wymaga skoncentrowanej energii zespolonych wysiłków, doprowadzenia czegoś do końca, do pełni, a zwłaszcza do realizacji optimum aksjologicznego, swoistego rodzaju perfekcjonizmu.

Związek perfekcjonizmu z twórczością – i jej wykładnią: nowością – zachodzi mimo różnic między nimi: zdarza się bowiem, „że to, co nowe, zostaje odkryte w jednej chwili, w błysku nagłego olśnienia, podczas gdy doskonałość zwykle wymaga czasu i cierpliwości (...)”; zdarza się, że „odkrycie czegoś nowego może przydarzyć się nawet partaczowi, doskonałość żąda bezwzględnego opanowania rzemiosła, wymaga mistrzostwa (...)”; że „nowość rozszerza horyzonty, otwiera nowe możliwości, doskonałość polega raczej na pogłębianiu i doprowadzaniu do końca czegoś (...)”; że „nowość otwiera, ale i rozprasza, doskonałość koncentruje, skupia (...)”; że „dzieła wyłącznie nowe zazwyczaj szybko przemijają, tracą swą wartość – dzieła doskonałe zdają się nie ulegać czasowi, trwają wiecznie (...)” (Stróżowski, 1983, s.342).

- *W twórczości potrzebne jest „dopasowanie” emocjonalne.*

Twórcy muszą być emocjonalnie dostrojeni do okazji. „(...) pobudzenie emocjonalne prowadzi do wzrostu aktywności podmiotu” (Łaszczyk, 1999, s.25), zatem istotnym jest, by twórcy dążyli „do ujawniania emocji pozytywnych (...), a osłabianie bądź eliminowanie skłonności do wyzwiania emocji negatywnych (...)” (tamże, s.25). Z procesami emocjonalnymi silnie związana jest motywacja ukierunkowująca dążenia i działania twórcy. „Ważnym jest, by (...) rozwijać świadomość własnych stanów emocjonalnych i motywacyjnych (...). Świadomość tych stanów jest bowiem zasadniczym

warunkiem dla ich akceptacji i wzmocnienia albo modyfikacji bądź zmiany” (tamże, s.25).

Twórcy muszą znać i umieć wykorzystywać swoje silne strony. Bez tego niemożliwym jest stałe dążenie czynienia inaczej niż dotychczas, dążenie działania lepiej niż tego wymagają okoliczności, przekraczanie aktualnych możliwości.

Twórczość dla twórcy musi mieć swój sens i być dla niego ważna. „Brickman (1987), pionier badań tego typu aktywności, przytacza typowy przykład takich zachowań w środowisku artystycznym: «Jedna sprawa mnie specjalnie zainteresowała. Mimo iż prawie żaden z badanych artystów nie cieszył się reputacją, ani nie żył z malarstwa, całkowicie poświęcili się własnej pracy; w ciągu dnia i nocy zajmowali się nią i wydawało się, że nic więcej nie ma tak wielkiego znaczenia w ich życiu. Jednak jak tylko skończyli obraz lub rzeźbę, okazywało się, iż stracili wszelkie zainteresowanie do swoich dzieł. Nie zajmowali się również specjalnie malarstwem swoich kolegów ani arcydziełami z tej dziedziny twórczości. (...) Co ich naprawdę pasjonowało, to rozmowy o drobnych szczegółach technicznych, o specjalistycznych innowacjach – czynnościach, myślach, uczuciach uwikłanych w działalność artystyczną. Stopniowo stawało się oczywiste, że coś tkwiącego w aktywności malarskiej pobudza ich do trudu. Proces projektowania dzieł stawał się tak przyjemny, że gotowi byli poświęcić wiele, aby mieć szansę kontynuowania go». (...) Podobnie można opisać działania kolekcjonera zegarków czy reformatora gospodarki, poświęcających się bez reszty swojej pracy” (Kozielecki, 1997, s.32-33).

Twórczość – powtórzmy – musi mieć swój sens i być dla twórcy ważna. W innym przypadku twórca nie będzie skłonny poświęcić jej wytrwałej, ciężkiej, frustrującej pracy.

- *Skuteczna twórczość powinna zmierzać do przywództwa.*

Twórczość potencjalna (Nęcka, 1999) kwalifikowana jest jako „płynna”. Twórczość „płynna”, będąca jedynie zadatkami dla rozwoju innych rodzajów

twórczości, warunkowana jest myśleniem dywergencyjnym, ciekawością poznawczą, wyobraźnią twórczą, kreatywnie nastawioną uwagą i wiedzą pojęciową.

Twórczość skryształizowana odwołuje się do potencjalnych zdolności „ideacyjnych”, czyli zdolności do wytwarzania nowych pomysłów. Łączy się z wiedzą, doświadczeniem i umiejętnościami w określonej dziedzinie; wymaga myślenia krytycznego oraz umiejętności dostrzegania problemu czy zmiany jego reprezentacji poznawczej. Wymagania w twórczości skryształizowanej są znacznie większe, dlatego pojawia się ona znacznie później niż twórczość „płynna”.

Formułowanie ważnych celów, doniosłych społecznie problemów, a także wypracowanie wartościowych dla zbiorowości rozwiązań jest domeną twórczości dojrzałej. Twórczości dojrzałej towarzyszy motywacja osiągnięć i motywacja samoistna, wytrwałość, niezależność sądów i odporność na nacisk społeczny. Nie bez znaczenia jest swoistego rodzaju mądrość, rozwinięte zdolności społeczne i znajomość dziedziny twórczości, stąd jej pojawienie się w późniejszym okresie życia.

Szczególnym rodzajem twórczości dojrzałej jest twórczość wybitna. Wytwory twórczości wybitnej noszą rangę dzieł przełomowych, zmieniających oblicze życia społecznego i twórczości. Częstokroć rządzi nią przypadek lub „łut” szczęścia, jednocześnie wymaga nieodpartej wytrwałości, znanstwa problemu i dziedziny wiedzy, do której należy problem, odwagi w podejmowaniu ryzyka i znacznej energii intelektualnej.

Twórczość niekoniecznie musi zmierzać do tego, by stać się wielkim przedsięwzięciem, gdyż nikt nie może tego z góry przewidzieć. Może pozostać skromnym osiągnięciem. Jeśli jednak twórczość od początku nie zmierza do przywództwa, to zapewne nie jest dostatecznie innowacyjna, a zatem prawdopodobnie nie zdoła się zakorzenić.

▪ *Aby twórczość była skuteczna, musi być prosta i na coś ukierunkowana.*

Prawdziwa twórczość jest prosta, bo autentyczna, to znaczy: nie wyuczona, nie narzucona przez zewnętrzny porządek, obyczaj lub normę, ale wypływająca „z nadmiaru serca”, z najbardziej osobistego odczucia tego, co cenne, nie ze schematu, nie z rozkazu, nie z nawyku. W prawdziwej, autentycznej, prostej twórczości liczy się tylko to, co jest przeżyte, przetrawione, a nie przyjęte pod wpływem jakiejś zewnętrznej presji.

Świadoma twórczość jest zawsze ukierunkowana, odnosi się bowiem do jakiegoś obiektu. „(...) Obiektem tym w ostatecznym odniesieniu bywa często osoba ludzka. (...) Działamy zwykle do kogoś, dla kogoś lub przeciwko komuś. Związki z innymi ludźmi lub własny organizm, własna osoba, własne przeżycia są najważniejszymi ukierunkowaniami naszej działalności” (Grzegorzcyk, 1995, s.116). Działanie to polega „bądź na dokonywaniu zmian w otoczeniu (lub w osobie), bądź na wstrzymaniu się od ingerencji w bieg wydarzeń i dopuszczeniu by wydarzenia potoczyły się bez naszego udziału. Świadome powstrzymywanie się od pewnego działania jest też określonym działaniem” (tamże, s.116).

Świadoma aktywność jest więc ukierunkowana na podtrzymanie istnienia pewnego stanu rzeczy lub na zaistnienie nowego. „Szczególnym przypadkiem zaistnienia czegoś jest realizacja wartościowych stanów rzeczy” (tamże, s.116). Jest to możliwe, gdyż świat będąc nosicielem rozmaitych wartości, posiada swój aksjologiczny aspekt (Stróżewski, 1983, s.184). Twórca działa i dąży do urzeczywistnienia cennych stanów rzeczy.

▪ *Nie należy wprowadzać twórczości dla przyszłości.*

Twórczość należy wprowadzać dla terażniejszości. Jeżeli twórczość nie ma natychmiastowego „odbioru” w terażniejszości, to pozostanie tylko błyskotliwym pomysłem.

Twórczość należy do terażniejszości. Wykazać terażniejszość twórczości to wykazać, „iż dokonanie twórcze dało w pełni określony rezultat, że wynik ten

jest dobrze zakorzeniony w rzeczywistości, co znaczy, iż jest powiązany licznymi więzami z tym wszystkim, co czekało i być może nadal czeka na rozwiązanie, że – w końcu – dało wyraźne owoce, jest percypowane jako doniosłe i bezsprzecznie użyteczne” (Góralski, 1996, s.15-16).

Twórczość dokonuje się „tu i teraz”, choć może zmieniać (jeśli jest doniosła – powinna) przyszłość. Twórczość sama w sobie ma tę właściwość, że wyprzedza czas.

▪ *Twórczość powinna być wdrażana nie w maksymalnym czy minimalnym stopniu, lecz w optymalnym.*

Ta prawidłowość wdrażania twórczości wynika z prakseologicznego jej wymiaru.

Sprawność (praktyczność) działania jest pewnym rodzajem oceny tego działania, a mianowicie oceną użytkową, utylitarną. Jest oceną odmienną, jeśli nie przeciwną, do emocjonalnej, wyrażającą stosunek uczuciowy do tego, co poddane jest ocenie. Ocena sprawnościowa, (praktyczna) sprowadza się do pytań o skuteczność i ekonomiczność działania (Kotarbiński, 1975).

Działaniem skutecznym będzie to, które prowadzi do skutku zamierzonego jako cel oraz to, które przygotowuje dalszy ciąg działań dla osiągnięcia celu, umożliwiając lub ułatwiając dążenie do tego celu. Ekonomiczność działania to szczególnie przypadek czystości działania, czystości samej roboty.

Jeśli twórczość jest skuteczna, a więc doprowadza do osiągnięcia celu lub go umożliwia czy ułatwia, jeśli twórczość jest ekonomiczna, czyli wydajna i oszczędna, to jest optymalna, to znaczy obejmuje:

- prostotę sposobu działania. Prostota nie jest ekonomicznością, choć daje skutki w postaci ekonomiczności – postępowanie prostsze jest na ogół także oszczędniejsze;

- sprawność „manipulacyjną” – zręczność, biegłość. Działanie sprawne „manipulacyjnie” (dla odróżnienia sprawności działania jako waloru dobrej

roboty) wyznaczone jest przez szybkość działania, ale jednocześnie jego dokładność i precyzję. Działanie sprawne „manipulacyjnie” to działanie biegłe, automatyczne, wykonane bez wysiłku, bez zużycia nadmiernej energii, ale jednocześnie wprawne i pewne – pewne tak w sensie obiektywnym, czyli niezawodne, jak w sensie subiektywnym, czyli mające znamiona poczucia pewności;

- racjonalność, czyli dopasowanie (dostosowanie) do okoliczności (sens rzeczowy racjonalności) lub działanie podejmowane wedle wskazań posiadanej wiedzy (sens metodologiczny racjonalności);

- energiczność rozumianą jako zaradność, ale i jako intensywność działań;

- staranność, czyli działanie, które odznacza się wyraźną dbałością o udatność wytworu;

- poprawność oznaczającą pewien tylko rodzaj bezbłędności przy jednoczesnym odniesieniu do wypróbowanej metody i przyjętej za wzorcową;

- wytrwałość zależną od wprawy, sprawności „manipulacyjnej”, racjonalności, a osiągniętą na drodze wysiłku umysłowego i bogatego doświadczenia;

- solidność – spolegliwość (tamże, s.130).

- *Wdrażanie twórczości nie powinno zaskakiwać.*

Jeśli twórczość osadzona jest w kulturze,

jeśli wypływa z potrzeb teraźniejszości,

jeśli wnikliwie uchwyciła potrzeby i oczekiwania społeczne,

jeśli powstała w wyniku rzetelnego namysłu,

jeśli ukierunkowana jest na wzniosły cel,

przy tym prosta, bo autentyczna, i optymalna – pojawienie się jej nie powinno zaskakiwać. Raczej winna być oczekiwana jako coś, co przyniesie pożądane zmiany.

Podsumowanie. Ten krótki i zapewne niepełny zestaw socjotechnik twórczości pozwala rozważyć kwestię społecznego przygotowania na przyjęcie twórczości i społecznej gotowości jej odbioru.

Z jednej strony można sądzić, iż oto współczesne społeczeństwo jest przygotowane na przyjęcie twórczości, a to dlatego, że:

- twórczość jest potrzebą i koniecznością naszych czasów,
- twórczość jest kołem napędowym rozwoju,
- twórczość uwzniośla człowieka, czyniąc go fenomenem wśród istot żywych,
- współczesny człowiek świadomy jest wpływu twórczości na jego rozwój osobisty,
- współczesny człowiek żyje w dobie permanentnej zmiany, to raczej brak zmian napawa go lękiem.

Z drugiej strony, zauważalna jest pewna względność społecznej gotowości na przyjęcie twórczości, a to dlatego, że rozumienie twórczości i łatwość jej wdrażania zależna jest od:

- poszczególnych grup, kręgów, środowisk społecznych,
- poziomu świadomości twórczości ludzi, tworzących owe grupy, kręgi, środowiska społeczne,
- rezultatu ścierania się reguł konformizmu i nonkonformizmu,
- kultury twórczości,
- kultury danego społeczeństwa w ogóle.

Jest i trzecia strona – współczesne społeczeństwo nie jest gotowe doświadczać pełni fenomenu twórczości. Wszechobecna, natarczywa kultura masowa, fundująca życie w natychmiastowości (Melosik, 2004), kultywująca chwilowość, podnosząca do rangi sztuki codzienność, krzewiąca ułudę i iluzję, celebryująca płytkość, powierzchowność, zachłanność na życie szybkie, uczyniła z twórczości tanią błyskotkę.

Mechanizmem konsumpcji jest powtarzalność. Konsumpcja wytwarzając dobra materialne skłania do ich użytkowania; konsumpcja wytwarzając coraz to atrakcyjniejsze formy dobrobytu i wygody skłania wyłącznie do ich odbioru i spożytkowania.

Ludyczność we współczesnym świecie przyjmuje postać powierzchownej radości i przyjemności z korzystania ze świata przedmiotów i tanich rozrywek. Ludyczność we współczesnym świecie staje się formą zabawy w role – dziś biznesmen, organizator *barbequ* i główny bohater życia w stylu *shopping*.

Konsumpcja i ludyczność to postawy antykreatywne. W nich człowiek współczesny gubi gdzieś swój aksjologiczny wymiar życia. Twórczość podporządkował ideologii konsumpcji, „pełnia życia” ma postać wygody, przyjemności życiowych i zwiększonego budżetu czasu wolnego, kultura zagubiła się w meandrach i mieliznach masowości. „Słabnie znaczenie wzoru i przykładu w krzewieniu kultury, słabnie znaczenie «pamięci żywej», utrzymującej tradycje. (...) Powstaje przekonanie, iż tworzenie i krzewienie kultury jest jedynie sprawą organizacji i techniki, sprawą propagandy i rozbudowanych narzędzi działań, że jest czymś, co się dzieje łatwo i szybko. (...) Są to przekonania, w myśl których wszelką trwałość można poddać w wątpliwość. Wszystko, co dawne, uznane zostaje za gorsze od teraźniejszego” (Szmidt, 2003, s.22).

Społeczeństwo masowe, wyrosłe przecież na twórczości rewolucji przemysłowej, upowszechniło twórczość. Jedynie wychowanie jako działalność społeczna, szlachetne posłannictwo i służba, może dokonać istotnego przełomu, to jest:

- zerwać z twórczości etykietkę konsumpcyjnej błyskotki i ludycznego zauroczenia,
- przywrócić świetność twórczości,
- wzniesć ją ponad poziomy zwykłości,
- sprawić, by twórczość była rozumna, rozważna, doniosła,

- sprawić, by twórczość rozumiano, szanowano jej fenomen,
- sprawić, by pracę twórczą i twórczy trud człowieka doceniano.

Czas wychowywać przez twórczość i dla twórczości – temu sprzyjają socjotechniki wdrażania twórczości. Czas uczyć, jak twórczo przeżyć życie, a nie żyć, by zużywać życie czy używać życia.

References

- Góralski, A. (1990). *Być nowatorem*. Warszawa: PWN.
- Góralski, A. (1996). *Reguły treningu twórczości*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Góralski, A. (1998). *Wzorce twórczości*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Grzegorzczak, A. (1995). *Życie jako wyzwanie*. Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN.
- Januszek, H., Sikora, J. (2000). *Socjologia pracy*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.
- Kotarbiński, T. (1975). *Traktat o dobrej robocie*. (wyd. szóste), Wrocław: Ossolineum.
- Kozielecki, J. (1997). *Transgresja i kultura*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie ŻAK.
- Łaszczyk, J. (1999). *Pedagogika twórczości jako wyzwanie edukacyjne* (s. 28-31). (w:) *Pedagogika czasu przemian*. (red.) J. Łaszczyk. Warszawa: Wydawnictwo ZM WSPS.
- Melosik, Z. (2004). *Kultura popularna jako czynnik socjalizacji* (s. 68-93). (w:) *Pedagogika. cz.2*, (red.) Z. Kwieciński, B. Śliwerski. Warszawa: PWN.
- Mlicki, M. (1986). *Socjotechnika. Zagadnienia etyczne i prakseologiczne*. Wrocław: Ossolineum.
- Nęcka, E. (1998). *Trening twórczości*. Kraków: Oficyna Wydawnicza IMPULS.

Nęcka, E. (1999). *Proces twórczy i jego ograniczenia*. Kraków: Oficyna Wydawnicza IMPULS.

Nęcka, E. (2000). *Twórczość* (s. 783-807). (w:) *Psychologia*. cz.2 (red.) J. Strelau. Gdańsk, GWP.

Stróżewski, W. (1983). *Dialektyka twórczości*. Kraków: PWN.

Suchodolski, B. (1974). *Kim jest człowiek*. Warszawa: Wiedza Powszechna.

Szmidt, K. J. (2003). (red.) *Dydaktyka twórczości*. Kraków: Oficyna Wydawnicza IMPULS.

СОЦІАЛЬНА ГОТОВНІСТЬ СПРИЙМАТИ Ї РОЗУМІТИ ТВОРЧІСТЬ

***Анотація.** Творчість розуміється як діяльність, що веде до створення чогось відмінного від існуючих речей або чогось, чого раніше не існувало. Творчість, як термін, змінює своє значення залежно від розподілу аксіологічних акцентів, зокрема від того, чи належить означена цінність до сфери абсолютних, безкорисливих чи утилітарних цінностей.*

Творчість – це концептуальна робота, оскільки вимагає глибокого роздуму, зосередженості та надійності. Це не випадкове просвітлення, неконтрольована робота розуму, хоча може бути похідне від нього. Це важка цілеспрямована праця, яка вимагає старанності, наполегливості та відданості. Якщо цього не вистачає, ніякого таланту, винахідливості чи знань не вистачить.

У світлі викладеного у статті розглядається питання соціальної підготовки до сприйняття творчості та готовності до її розуміння. Автор представляє три рівні готовності до сприйняття та розуміння творчості. З одного боку, можна припустити, що сучасне суспільство готове прийняти творчість, оскільки творчість - це потреба і необхідність нашого часу, творчість є рушійною силою розвитку, творчість підносить людину, роблячи її явищем серед живих істот, сучасна людина усвідомлює вплив творчості на її особистісний розвиток. З іншого боку, помітна певна відносність соціальної готовності сприймати творчість, оскільки розуміння творчості та легкість її реалізації залежить від окремих груп, соціального середовища, рівня усвідомлення творчості людей, які входять до цих груп, результату

зіткнення правил конформізму та нонконформізму, культури творчості, культури суспільства загалом. Є й третя сторона – сучасне суспільство не готове відчутти повною мірою феномен творчості, оскільки масова культура опустила повсякденне життя до рівня псевдомистецтва, пропагуючи оману та ілюзію, прославляючи поверховість і жадібність швидкого життя, перетворивши творчість на механізм споживання.

Ключові слова: творчість, виховання для творчості, виховання через творчість, соціальна інженерія творчості, психосоціальні умови для реалізації творчості

SOCIAL READINESS TO ACCEPT AND RECEIVE CREATIVITY

Summary. Creativity is understood as an activity that leads to the creation of something different from existing things or something that did not exist before. Creativity, as a term, changes its meaning depending on the distribution of axiological accents, in particular, whether the value belongs to the sphere of absolute, selfless or utilitarian values.

Creativity is a conceptual work because it requires deep thinking, concentration and reliability. This is not accidental enlightenment, the uncontrolled work of the mind, although may be derived from it. This is hard, purposeful work that requires diligence, perseverance and dedication. If this is not enough, no talent, ingenuity or knowledge will be enough.

The issue of social preparation for the perception of creativity and readiness to understand it is considered in the article. The author presents three levels of readiness to perceive and understand creativity. On the one hand, we can assume that modern society is ready to accept creativity, because creativity is the need and necessity of our time, creativity is the driving force of development, creativity elevates man, making it a phenomenon among living beings, modern man is aware of the impact of creativity on personal development. On the other hand, there is a certain relativity of social readiness to accept creativity, as understanding of creativity and ease of its implementation depends on individual groups, social environment, level of awareness of creativity of people belonging to these groups, the result of the conflict of conformism and nonconformism. in general. There is a third side - modern society is not ready to fully experience the phenomenon of creativity, as mass culture has lowered everyday life to the level of pseudo-art, promoting delusion and illusion, glorifying superficiality and greed of fast life, turning creativity into a mechanism of consumption.

Keywords: creativity, education for creativity, education through creativity, social engineering of creativity, psychosocial conditions for the implementation of creativity